מנורת המאור — מעלת השתיקה

לפי' ימעט אדם דבריו, ויקצר באמרי פיו, כדי שלא יבא לידי לשון הרע, או לידי נבלות הפה, או להיות נרגן, וירבה תמיד בשתיקה, כדי שינצל מאלו המדות הרעות. וכל המרבה בשתיקה יראה חכם, ואע"פ שהוא טפש, שנא' גם אויל מחריש חכם יחשב, וכתיב מי יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה. וכל המרבה דברים יראה טפש, אע"פ שהוא חכם, שנא' ברוב דברים לא יחדל פשע. ושנינו במ' אבות כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. ר"ל לא מצאתי רפואה אלא בשתיקה, שכל המרבה דברים אינו ניצול מלשון הרע, וילקה בצרעת גופו, כמו שכתבתי למעלה. ועוד שנינו במ' אבות וכל המרבה דברים מביא חטא. וכתב הרמב"ם כי רוב הדברים הם דברים בטלים וגורמין עון, וכל מי שאינו מרבה דברים סימן שהוא מזרע טהור, דתניא שתיקותא מייחסותא.

שאלו לחכם, מה לך שאתה ממעט דבריך ומרבה בשתיקה. אמ' להם, ומה תועלת בדברים בטלים, שהאדם נענש עליהם וגורם לעצמו כמה רעות בדברים בטלים, שמהן נמשכין לשון הרע ונבלות הפה והרכילות והמריבה, ואיפשר שיבא אדם לידי רציחה בשביל דברים בטלים. וראיתי הדברים שאדם מדבר, והן נחלקים לארבעה חלקים.

החלק הראשון כולו היזק, ואין בו תועלת כלל, כגון נבלות הפה, ולשון הרע, והרכילות, וקללת בני אדם שמקללין ושמחרפין איש לרעהו, והמריבה, ועצת הרשע. כל אלו הדברים, וכיוצא בהם, הם רעים עד מאד, ויש בהם היזק גדול, ואין בהם תועלת כלל.

החלק השני הם דברים שהם כולם תועלת, ואין בהם הזק כלל, כגון שידבר אדם בדברי תורה ובגמילות חסדים ובעשיית המצות, או שיוכיח את חבירו להחזירו למוטב, או יורנו לעשות צדקה, או שידבר בהבאת שלום, ובמשאו ובמתנו, ובמלאכתו שיתפרנס ממנה, מפני שחייו תלויין בה. וגרסי' בגמ' דבני מערבא כל פטטיא בישין, בר מפטטיא דאוריתא, דאינון טבין. פירוש כל הדברים רעים, חוץ מדברי תורה ומצות וגמילות חסדים ותיקון מחייתו, שהן טובים.

החלק השלישי יש בו תועלת מצד אחד והיזק מצד אחר, והוא המשבח לחבירו בשביל טובה שעשה עמו, ואיפשר שיבא לידי גנות בשביל אותו השבח, כמו שכתבתי למעלה, ומתוך שבחו בא לגנותו.

ומכלל החלק הזה הם בעלי השיר והמליצה, שדרכן לשבח מקצת בני אדם בשבח שאין בהן, ומפליגין בשבחן, עד שמתקנאין בהם בני אדם, ואומרים, ראו למי זה משבח, לפלוני שעשה כך וכך, ונמצא בשבחו שהוא משבח אותו במליצתו שהוא מזכיר גנותו. וג"כ בעלי המליצה מחרפין למקצת בני אדם במליצתם, ומפליגין בגנותן, ואין לך לשון הרע יותר מזה. ומהן שעושין מליצות וניגונים בדברי חשק ובעגבים, ומפליגין בשבח הנשים היפות והבחורים, ומתוך כך באין מקצת בני

אדם למחשבות ולהרהורים רעים, ואיפשר לידי זנות או לידי גנות גלוי עריות. ואחרים שמשבחין בשירים הזוללים והסובאים, והיין עצמו, ומהללים הבטלנין ושותי היין ויושבי קרנות, ונמצאו מחזיקי ידי רשעים. כל השירות האלו, וכיוצא בהם, כולם רעים, ואין בהם תועלת, כי אם היזק גדול. אבל השיר שכולו תועלת, ואין בו אחד מכל הדברים הרעים שאמרתי, הוא כגון הקרובות שאומרים בבתי כנסיות, והתחנות והפזמונים, שבהן מתחננים לפני הב"ה ומספרין בשבחו, וגם הסליחות, שאומרים באשמורות, בלילי עשרת ימי תשובה, וביום הכפורים. וג"כ קרובות החתנים, לפי שמשבחין אותן בהן, ואע"פ שיש בהן מקצת דברי חשק ומהלל לחתן ולכלה, אין בכך כלום, כי אינו אלא לחבב את הכלה על בעלה. והקינות וההספדות, שעושין על המתים, יש בהן גמילות חסדים עם המתים ועם החיים. ובלבד שלא יפליג בשבחן, כדי שלא יבא לידי גנותן. וג"כ הפיוטים של תעניות, שהן בענין תפלה. כל השירים האלו, וכיוצא בהן, הם כולם תועלת, ואין בהם הזק כלל, לפי שהם שבח להב"ה. ומקצתן משברין את הלב, מפני שבהן תוכחות, והשומע אותן יעשה תשובה. ועל שירים כאלו אמ' דוד ע"ה שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים. והשר שירים כאלו לעולם יזכר עליהם לטובה בחייו ובמותו.

החלק הרביעי הם דברים שאין בהם לא היזק ולא תועלת. והם רובם דברים בטלים, ורוב הדברים שבני אדם מדברים בהבלי העולם. כגון יושבי קרנות, שיושבין בטלים, ומספרים איש לאחיו היאך נבנית מדינה פלונית, וארץ פלונית רחבת ידים, ומשפט מדינה פלונית כך וכך, ופירותיה כך וכך, והמלך פלוני כבש מדינה פלונית, ואירע לו כך וכך. ואחרים שקוראים חידות ישרות ומעשים שלא באו לעולם, ובודים מלבם שמות מלכים ושמות מדינות, וכל אלו החידות בנויים על אדני שוא ותוהו ודברים שאין בהם ממש.

וכל מי שאינו מספר לשון הרע, ולא מנבל את פיו, ינצל מצרות רבות ורעות, שנאמר שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, ויאריך ימים בטוב ובנעימים, שנא' מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו. סליק פירקא